

Jaarvergadering 2016

BEELD: HEIKE SOMMER, MEDIZINISCHE SEKTION AM GOETHEANUM

JAARVERSLAG HOGESCHOOL VOOR GEESTESWETENSCHAP 2015

De secties van de Vrije Hogeschool voor Geesteswetenschap doen ieder voor zich verslag van de activiteiten die zij in 2015 hebben ondernomen. Ook geven zij, indien van toepassing, een vooruitblik op 2016.

Project 'De mens tussen onder- en bovennatuur'

Bestuur en de kring van coördinatoren besloten in 2015 een project te beginnen met als focus de mens tussen onder- en bovennatuur. We willen hiermee meer synergie brengen in het werk van de verschillende secties en we willen zo een relevante partner zijn voor allen (ook in de werkgebieden) die met deze thematiek te maken hebben. De algemene sectie heeft hier een coördinerende rol. Zo hebben we de verdere inrichting van het project ter hand genomen. Op 9 april 2016 vond de eerste conferentie hierover plaats.

Geesteswetenschappelijk onderzoek

Ook hebben we een begin gemaakt met bijeenkomsten bedoeld voor diegenen die inhoudelijk een belangrijke bijdrage leveren in de verschillende secties. Op 14 oktober organiseerden we een 'grotere bijeenkomst' met zo'n dertig deelnemers. We bespraken het project 'De mens tussen onder- en bovennatuur'. En namen ons voor deze bijeenkomsten vaker te hebben en te gebruiken voor inhoudelijke uitwisseling en afstemming. Deze interne bijeenkomsten moeten ook het platform worden waar we de methodische aspecten van het geesteswetenschappelijk onderzoek onderzoeken en beoefenen. Hoe gaan we de wegen naar imaginatie, inspiratie, intuïtie? Tot haar taak rekent de algemene sectie ook het verkennen van waar het in deze wegen om gaat en hoe die in de praktijk gegaan kunnen worden. Niet alleen hoe men daarbij individueel te werk gaat, maar ook hoe we daarbij van elkaar kunnen leren.

Algemene Sectie

COÖRDINATOR: AUKE VAN DER MEIJ

Het gaat in de Algemene Sectie om het algemeen menselijke. Om de *mens zelf*, in samenhang met de wereld, de geschiedenis en het sociale veld. Dat wij (en elk van ons afzonderlijk) niet onmiddellijk weten wie of wat we als mens zijn, is karakteristiek voor ons mens-zijn. Het is het beginpunt voor veel onderzoekende activiteit, waarin we antwoorden zoeken die niet alleen

theoretisch relevant zijn, maar waarmee we ook ons leven kunnen inrichten en kunnen sturen in het praktische leven. De Algemene Sectie pakt deze onderzoekende activiteit op. De inhoud van de antroposofie is daarbij inhoudelijk kader. Antroposofie in zijn geheel biedt toegang tot ons mensenwezen, en omvat *studie, oefening en meditatie*. De Algemene Sectie wil deze toegang verzorgen: door onderzoek en door het organiseren van cursussen, conferenties, bijeenkomsten en dergelijke.

De esoterische kern: negentien 'Hogeschooluren'

Binnen de Hogeschool verzorgt de Algemene Sectie de esoterische kern. Deze bestaat uit negentien mantrische spreuken, die Steiner in de vorm van negentien 'uren' aan de leden van de Hogeschool gaf. Deze mantrische spreuken ontsluiten in hun gezamenlijkheid een innerlijke weg, die gericht is op het in contact komen met het geestelijke aspect van mens en wereld. De lectoren die deze uren verzorgen, kwamen in 2015 een zestal keer bijeen. Thema's waren onder meer: nieuwe lectoren (onder andere voor een nieuwe plaats, Bussum), de structuur van een te geven uur, de naamgeving in het Nederlands.

Cursus 'Antroposofie en de kunst van de tegenwoordigheid'

De Algemene Sectie werkte mee aan de cursus 'Antroposofie en de kunst van de tegenwoordigheid', waarin de deelnemers de antroposofie in zijn algemeenheid kunnen leren kennen en beoefenen. De cursus bestaat uit zevenmaal anderhalve dag en avond. Centraal staan: de menskunde, studie, meditatie en het lezen van tijdsfenomenen. In 2015 ronden we de eerste versie (14 deelnemers) daarvan af en begonnen we in september aan de tweede versie (ook 14 deelnemers).

Grondsteenconferentie

We organiseren in Nederland vanaf 2001 in de januari maand een jaarlijkse conferentie over de Grondsteenspreuk. De Grondsteen is bestemd als fundament van de Algemene Antroposofische Vereniging. De Grondsteen verschijnt in euritmie, en wordt in verschillende werkgroepen van verschillende kanten belicht. Dit jaar waren er in het plenaire gedeelte voor het eerst zogenaamde 'miniaturen': korte bijdragen van leden over hoe zij met deze spreuk omgingen en wat ze daaraan beleefden. Jaap Sijmons sloot met zijn miniatuur de conferentie af.

Meditatiewerkplaatsen

In 2015 brachten we vanuit de Algemene Sectie een proces op gang dat moest uitmonden in een zevental meditatiewerkplaatsen. Deze zouden op verschillende plaatsen in het land gehouden worden en vanaf januari 2016 van start gaan. We bereidden dit voor in drie bijeenkomsten met de beoogde docenten. We bespraken de antroposofische meditatie en deden oefeningen om zo een gezamenlijk inhoudelijk uitgangspunt te hebben. In Motief maakten we de werkplaatsen bekend. Om verschillende redenen schreven zich erg weinig mensen in. Eén werkplaats is in januari 2016 van start gegaan.

Ledenbijeenkomsten impulseren

Vanuit de Algemene Sectie verzorgden we twee bijdragen op de twee bijeenkomsten van de 'contactpersonen' van de verschillende ledengroepen in den lande. Doel van de bijdragen was het impulseren van de ledenbijeenkomsten, zowel inhoudelijk als op het gebied van werkwijze, stijl en inrichting. Marijke Steenbruggen sprak over het wezen Antroposofie en we organiseerden een gespreksronde over 'vondsten en vragen' bij het organiseren van ledenbijeenkomsten.

Aanloop Karmaconferentie

Met enige regelmaat vinden er conferenties over karma en reïncarnatie plaats. Het gaat erom deze belangrijke menskundige inzichten te leren kennen, te verdiepen en ermee te kunnen werken in de praktijk van het leven. We bereidden in de 'kerngroep' deze conferentie voor door oefeningen te doen, die centraal komen te staan tijdens de conferentie. In de oefeningen leren we te kijken naar concrete gebeurtenissen in het leven en verschillende lagen erin te onderkennen: onder meer de geestelijke dimensie, waarin ook het individuele lot leeft.

Bestuur en onderzoeksgroep

Het bestuur van de vereniging is het sturende orgaan van de Algemene Sectie. Daarnaast bestaat er een onderzoeksgroep, waarin relevante thema's worden besproken en onderzocht, die later in de bijeenkomsten en cursussen ingezet worden. In het bestuur pakten we de studie op van enerzijds de Grondsteenspreuk, anderzijds enkele van Steiners 'Michaëlbrieven'. Dit laatste doen we uitdrukkelijk in het kader van het project 'De mens tussen onder- en bovennatuur'. Op 9 april 2016 ('De dag van de Hogeschool') was er bijvoorbeeld vanuit deze studie een werkgroep. Het is een van de bijdragen van de Algemene Sectie aan het genoemde project.

Werkgroep Jeugd

CONTACTPERSOON: JESSE MULDER

In de werkgroep Jeugd van de Algemene Sectie is dit jaar verder gewerkt aan het thema 'jong-zijn in deze tijd'. Met welke krachten worden jonge mensen die zich een plek in onze moderne en steeds verder technologiserende maatschappij willen verwerven geconfronteerd?

Rode venster

Naast inhoudelijke bijdragen aan Motief heeft dit geresulteerd in een vruchtbare verbinding met de kring van jongeren die maandelijks op de Boslaan bijeenkomt – een nieuw stuk jongerenwerk waar Johannes Kronenberg en Janna de Vries zich met veel enthousiasme voor inzetten. Zo is voor en met jongeren een Waarneemcursus opgezet waar op verschillende plekken aan natuurwaarneming wordt gewerkt en gekeken wordt naar het waarnemen zelf. Daarnaast werd een bijdrage geleverd aan de Michaëlweek waar 270 jonge mensen een week bijeen waren, en ook aan 'Nieuw en oud', een driedaagse in de kersttijd voor vijftig jonge mensen. Daar ging het over verleden, heden, en toekomst: hoe de wereld is geworden tot wat hij nu is, hoe we ons daartoe in het hier en nu verhouden, en wat er vanuit de toekomst aan idealen juist ook in de zielen van de jonge mensen opvlamt.

Sectie voor Beeldende Kunsten

COÖRDINATOR: RIK TEN CATE

Voor de Sectie voor Beeldende Kunsten was 2015 een jaar in het teken van het gedeelde Hogeschoolthema: de mens tussen ondernatuur en bovennatuur. Veel studie in de sectieraad was daaraan gewijd. Ook was dat jaar, voor het twaalfde jaar op rij, het werk aan de klassenuren doorgedragen. Anders dan voorheen werd een start gemaakt met de chronologische bestudering, daar waar voorheen thematisch werd gewerkt. Er is meegewerkt aan de Hogeschooldag en de Grondsteenconferentie. Het vervolg op de studie met de drie kunstsecties, 'Mens en Kunst', had een openbare dag in Den Haag over kleur tot gevolg. Het is de ambitie van deze dagen verslag te doen in een publicatie, in de hoop dat aan het eind van het traject (verwachting 2017/18) het boekje zal kunnen verschijnen. De vraag over een te vernieuwen huisstijl van de AViN is bij de Sectie voor Beeldende Kunsten aangekomen en wordt opgepakt.

Over de Sectie voor Beeldende Kunsten

Na wat wisselingen is de sectieraad dit jaar op sterkte met twee architecten, een beeldhouwer en drie schilders. Ze vergadert maandelijks. De sectie is ook maandelijks vertegenwoordigd in het Hogeschooloverleg.

De Sectie voor Beeldende Kunsten van de Antroposofische Ver-

eniging in Nederland richt zich op de diverse disciplines van de beeldende kunsten, zoals architectuur, beeldhouwkunst, design, schilderkunst, grafische kunsten, fotografie, moderne media, film, performance. De sectie wordt gerepresenteerd door de sectieraad, die maandelijks bijeenkomt voor studie en organisatorische aangelegenheden. Bij de sectie zijn circa 130 kunstenaars aangesloten. De sectie voelt het als haar verantwoordelijkheid om haar inspiratiebron, de antroposofie, te laten uitstralen in de gebieden van de beeldende kunst en in dialoog te brengen met wat er op deze gebieden in de wereld gaande is. Ze nodigt iedereen die hiervoor sympathie voelt uit om mee te denken en deel te nemen aan deze onderneming. Aan de realisatie van dit doel wordt vorm gegeven door het organiseren van studie, ontmoeting en uitwisseling.

Plannen 2016

In 2016 worden er bijeenkomsten georganiseerd voor leden van de Hogeschool voor Geesteswetenschap ('klassenleden') die samen studeren. Daarnaast is er een samenwerking met de andere kunstsecties (die voor Woord, Muziek en Eurythmie, en die voor Letteren en Cultuurwetenschap) om te onderzoeken hoe de diverse kunst disciplines in de verschillende kunsten overlappenden vertonen. Hoe werken in de diverse kunsten de ruimte, vorm, kleur, toon, het gebaar, het woord, de beweging? Ook met enkele andere secties in de vereniging (natuurwetenschap, landbouw) zijn er samenwerkingsprojecten.

In openbare presentaties wordt in 2016 aandacht geschonken aan individuele projecten als die van G. Bijen over Jeanne d'Arc. Ook zal de Nederlandse architect Y. Dunselman zijn ontwerpen, die geleid hebben tot de verbouwingen in het Goetheanum te Dornach, presenteren en toelichten. Rond de promotie van Wil Uitgeest over de fenomenologie en de kracht van kleuren zal in het najaar een bijeenkomst worden gehouden. Verder werkt de sectie mee in tal van bijeenkomsten waar de aanwezigheid van de kunsten onmisbaar lijkt: naast de al genoemde jaarlijkse Grondsteenconferentie en Hogeschooldag ook het Herfstcongres en de Jaarvergadering. Kunst neemt in de maatschappij, en dus zeker ook in de antroposofie, een centrale en belangrijke plaats in. Het belang daarvan is de motor voor deze sectie.

Trappenhuis Goetheanum

Sectie voor Sociale Wetenschappen

COÖRDINATOR, IN SAMENWERKING MET DE COÖRDINATIEGROEP VAN DE SECTIE: HANS CORNET

Het jaar 2013

Toenmalig coördinator Albert Hollander ging voort de deelnemers aan te zetten tot meer eigen initiatief. Er waren drie plenaire bijeenkomsten waarin primair gezocht werd naar de beste vorm om het werk in de sectie vruchtbaar te maken. Ook waren er ongeveer tien zogenaamde 'deelavonden' waarin sectiedeelnemers en belangstellenden bijeenkwamen om mensen te ontmoeten in wie de sociale impuls van de antroposofie leeft. In de plenaire bijeenkomst van oktober deelde Albert Hollander mede dat hij geen plenaire bijeenkomsten meer zou organiseren, tenzij een deelnemer zich meldde met een thema waarmee hij of zij een plenaire bijeenkomst kon vullen. Tegen het einde van het jaar legde Albert Hollander zijn coördinatorfunctie onverwacht neer als gevolg van een conflict met het AVIN bestuur.

Het jaar 2014

Zonder coördinator en zonder plenaire bijeenkomsten stond het voortbestaan van de Sociale Sectie in Nederland op de tocht. Toen is een initiatiefgroep van bezorgde deelnemers, met steun van het verenigingsbestuur, een proces gestart waarmee men op basis van Dynamische Oordeelsvorming en gedragen besluitvorming een breed gedragen antwoord wilde krijgen op de vraag wat het doel van de Sociale Sectie is en hoe op basis daarvan een nieuwe coördinator kon worden gevonden. In 2014 heeft de initiatiefgroep drie plenaire bijeenkomsten georganiseerd. Eind 2014 sloot Albert Hollander zijn 'website voor antroposofie', hetgeen ertoe leidde dat de deelavonden verder niet meer konden worden gehouden.

Het jaar 2015

In een plenaire bijeenkomst op 25 april gingen de daar aanwezigen akkoord met het voorstel dat een groep van vier mensen (Ad Planken, Hans Cornet, Willemjan Güthschmidt en Wim van Gorcum) met elkaar de functie van sectiecoördinator op zich nam. Dat was het einde van een periode van ruim een jaar waarin de Sociale Sectie zonder coördinator zat.

Een van de belangrijkste activiteiten in 2015 was helderheid scheppen inzake het doel van de Sociale Sectie. Dit heeft tot een zogenaamd Mission Statement geleid. Daarin staat onder andere dat de Sociale Sectie zichzelf ziet als een antroposofische geesteswetenschappelijke onderzoeksgemeenschap met een reeks van geesteswetenschappelijke onderzoeksprojecten waarin leden actief met elkaar samenwerken.

De taakopvatting van de coördinatorgroep is dat zij stimuleert, activeert en faciliteert, maar dat de deelnemers hun expertise inzetten ten behoeven van zelf gekozen thema's voor geesteswetenschappelijke onderzoeksprojecten.

De eerste plenaire bijeenkomst na het aantreden van de nieuwe coördinatorgroep werd het thema gemeenschapsvorming met behulp van drie ter zake kundige deelnemers uitgediept. In het totaal waren er in 2015 drie plenaire bijeenkomsten. Op 16 juli

en 11 november heeft de coördinatorgroep 'voortgangsberichten' naar de deelnemers gestuurd, zodat zij werden geïnformeerd over de koers die de coördinatorgroep heeft ingezet.

Trappenhuis Goetheanum

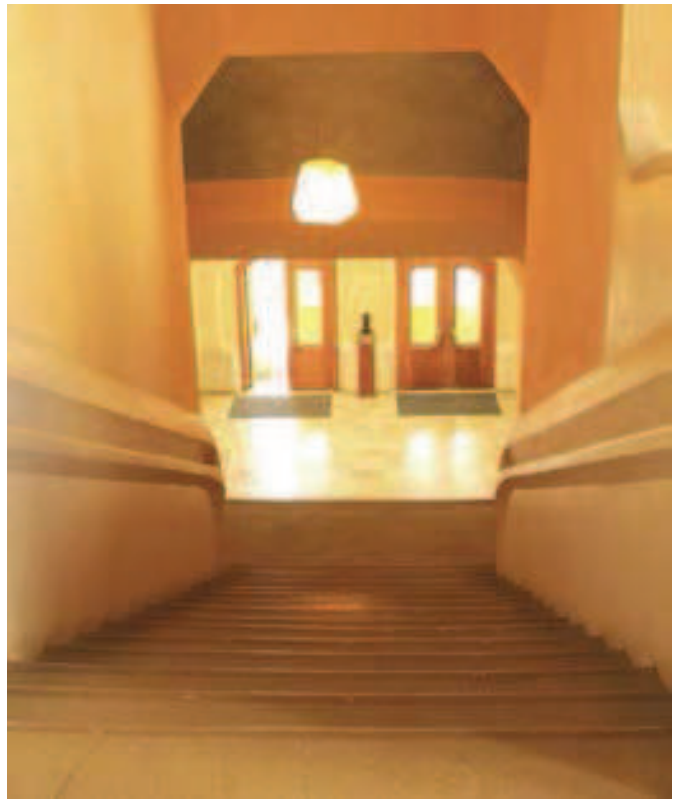
In 2015 waren drie werkgroepen in het kader van de Sociale Sectie actief, te weten 'Vernieuwing van het rechtsleven', 'Sociale driegeleding' en 'Gemeenschapsvorming en initiatief'.

Sectie Letteren en Cultuurwetenschap

COÖRDINATOR: MARIEKE COOIMAN

We ervaren onszelf en de mensheid geplaatst tussen verschillende krachten. Enerzijds krachten die de goede voortgang van de mensheid ondersteunen en tot medemenselijkheid leiden en tot zorg voor elkaar en de aarde. En anderzijds krachten die dit juist willen verhinderen, die verhardend werken op ontwikkelingsprocessen, en die proberen de ontwikkeling die we met elkaar gaan een ongewenste kant op te sturen. De mens is tussen deze krachten een zich ontwikkelend wezen en vindt beide krachten ook in zichzelf. Wat de mens doet en welke keuzes hij maakt, maakt veel uit. In ons sectiewerk komen we vaak tot inzicht over de werking van deze krachten, omdat ze in taal en cultuur zichtbaar worden. Een beeld dat ons richting geeft in ons werk is de Mensheidsrepresentant van Rudolf Steiner, het beeld van de mens zoals hij bedoeld is en die zijn weg gaat vanuit het hart, de tegenstrevende en eenzijdig gerichte krachten op hun plaats houdend.

In onze sectie richten we onze blik op de humaniora en de taal. Onderwerpen die hierbinnen vallen zoals: geschiedenis, filosofie, religie, taal, literatuur en kunstbeschuwing proberen we geesteswetenschappelijk te onderzoeken. We gaan hierbij in eerste instantie uit van het werk van Rudolf Steiner. Daarnaast bestuderen we andere auteurs en doen we zelf oefeningen en onderzoek. Daarbij is de goetheaanse methode ons uitgangspunt. We wisselen dit af met open gesprekken. We zouden kunnen zeggen dat het voor ons onderzoek belangrijk is dat de drie zielengebieden die de mens heeft, namelijk: de waarnemingsziel, de verstands-gemoedsziel en de bewustzijnsziel, zuivere instrumenten zijn. Het vraagt van ons dat we ons oordeel terug-

Zuidingang Goetheanum

houden en leren kijken en luisteren naar wat er in de ziel klinkt. In 2015 heeft Marieke Cooman het coördinatorschap van de sectie opgepakt. We hebben gewerkt aan het thema digitalisering en taal. We hebben dit onderzoek gepresenteerd op de Hogeschooldag in april 2015. Daarnaast hebben we een Taalwerkplaats opgericht die de levendige en geestelijke kant van de taal onder de aandacht wil brengen van de deelnemers. Deze Werkplaats zal gehouden worden in 2016 en omvat 9 zondagmiddagen. Daarnaast zijn we gestart met het thema: nieuwe mythologie. We bestuderen de mythe van de nieuwe Isis. Dit onderzoek gaat door in 2016. De leden van de sectiekerngroep doen ook zelfstandig onderzoek. In sommige gevallen leidt zo'n onderzoek ook tot een publicatie.

Landbouwsectie

COÖRDINATOR: DERK KLEIN BRAMEL

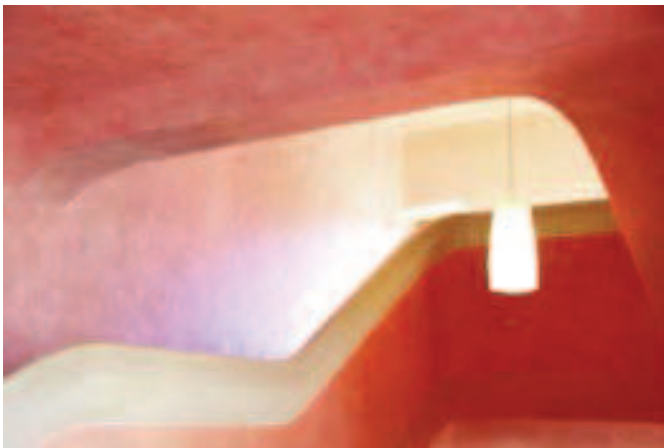
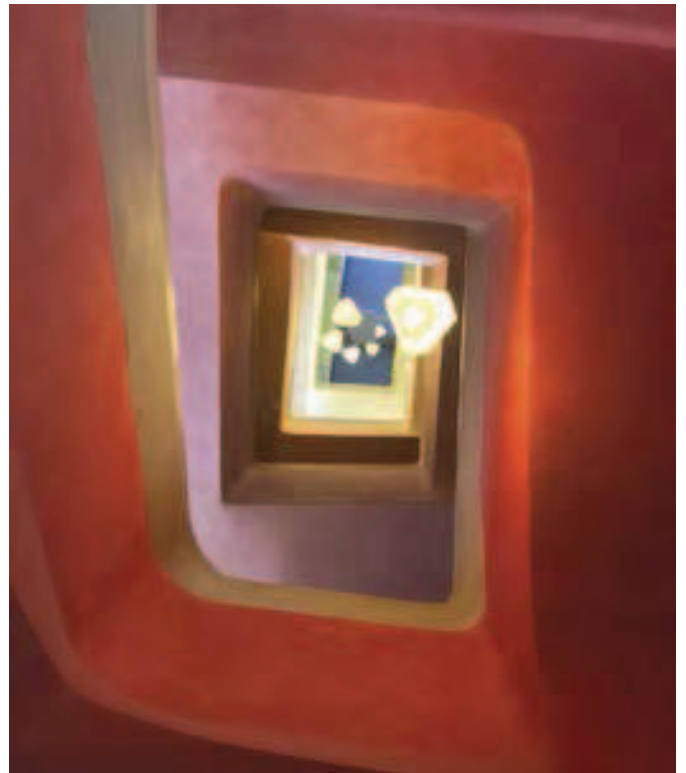
De verdere samenwerking tussen BD-vereniging en landbouwsectie was belangrijk in 2015. Ook stichting Demeter kwam daarbij in beeld. Zo organiseerden we de winterconferentie samen en werd veel aandacht besteedt aan de verdere ontwikkeling van de BD-beroepsontwikkeling waaraan alle 130 BD-boeren deelnemen in de vorm van collegiale toetsing, intervisie en boerenbezoek. De 'Samen sterk' bijeenkomsten vonden op initiatief van de landbouwsectie twee keer plaats in 2015. Daarbij zaten vrijwel alle partijen uit de BD-sector aan tafel. Het thema eigendomsverhoudingen rondom landbouwgrond en scholing en ontwikkeling in de BD waren daarbij belangrijk.

In januari was er een studiebijeenkomst over preparaten als voorbereiding op een preparatencursus die in 2015 op drie plaatsen in Nederland plaatsvond. In totaal deden ongeveer zestig mensen mee aan deze vijfdaagse cursus. De belangstelling was zo groot dat de cursus in 2016 wordt voortgezet. Er is een studiegroep gestart met mensen uit de medische sectie, de landbouwsectie en de natuurwetenschappelijke sectie.

Het onderwerp is stoffen. In 2015 hebben in die studiegroep fosfaat en kalk centraal gestaan. In maart was er een conferentie in de vrijeschool Nijmegen rondom dit thema. In de loop van het jaar is de studiegroep verder gegaan met de stoffen koolstof en stikstof. In maart 2016 volgde er een conferentie met deze stoffen als onderwerp. Het samenwerken door verschillende secties rondom zo'n concreet thema blijkt uitermate boeiend. Hoe verschillend blijkt koolstof zich te gedragen in de minerale wereld, in de bodem en in de mens.

Vanuit de BD-vereniging werden de BD-werkplaatsen georganiseerd. Zo'n werkplaats vindt maandelijks plaats en heeft tot doel om met zo'n 20-50 mensen een bedrijf in zijn eigenheid, bedrijfs-individualiteit te leren kennen en daarmee meer bewustzijn te krijgen voor wat landbouw eigenlijk is en voor het streven van de BD-landbouw. Zie voor de aankondiging www.bdvereniging.nl.

De coördinator deed mee aan de internationale bijeenkomsten van de 'Vertreterkreis'. De landbouwconferentie van 2015 in

Dornach kreeg gestalte rondom het thema dier. Er waren ongeveer zeshonderd deelnemers uit alle delen van de wereld. In november 2015 waren landbouwsectie en BD-vereniging samen gastheer voor de ontvangst van de 'Vertreterkreis' in Nederland. Een groep van vijftig mensen uit vele landen bezocht zeven BD-bedrijven in Nederland en vergaderde twee dagen op de Stadsboerderij in Almere over de internationale ontwikkelingen op het gebied van landbouw en BD.

De Nederlandse BD-landbouw heeft een prachtig visitekaartje afgeven. Men was onder de indruk van de grote efficiënte polderbedrijven en van de veelzijdige bedrijven rondom Amsterdam en Almere die een indrukwekkende ontmoeting tussen stad en platteland realiseren.

Medische Sectie

COÖRDINATOR: KOOP DANIËLS (OVERLEDEN OP 10 APRIL 2016)

In 2015 bestond de medische sectieraad uit de volgende personen: Erik Baars, Ghiti Brinkman, Wim Cornelisse, Koop Daniëls, Annetiek Herremans, Joukje Pothoven, Truida de Raaf en Madeleen

Winkler. Eind 2015 trad ook Aglaé Alleman toe tot de sectieraad. Er waren twee maandelijkse vergaderingen, waarbij inhoudelijk gewerkt werd aan het gezamenlijk thema over de onder- en bovennatuur. Dit doen we vooral door studie van teksten van Steiner. Daarnaast hebben we activiteiten besproken die we zelf organiseerden of door anderen in het medisch veld.

In februari 2015 was er een medische conferentie, waar zo'n 300 mensen aan deelnamen. Dit jaar hebben we voor het eerst de conferentie voorbereid en verzorgd in een brede samenwerking met andere organisaties in het werkgebied van de antroposofische gezondheidszorg. De samenwerkende partijen waren: het Lectoraat AG, de Academie AG, de Nederlandse Vereniging van Antroposofische Zorgaanbieders, het Edith Maryon College en natuurlijk de medische sectie van de antroposofische vereniging in Nederland.

De conferentie had als titel: 'Jij maakt het uit,' en ging over de inspiratiebronnen van de antroposofie voor het professioneel handelen in de gezondheidszorg.

Er is vanuit de medische sectie naast het organiseren van de conferentie veel contact geweest met de bovengenoemde partijen. Zo is er een rechtstreekse verbinding met het Lectoraat AG, in de persoon van Erik Baars, die zowel met de medische sectieraad als met het lectoraat verbonden is. Datzelfde geldt voor de Academie AG, waar Truida de Raaf de verbindende persoon is. Uitwisseling van de ontwikkelingen in die gebieden vindt ook in de medische sectieraad plaats. De sectieraad neemt ook deel aan de bijeenkomsten van het Platform Antroposofische Gezondheidszorg. Daarin zijn alle organisaties betrokken die geen zorgaanbieder zijn, zoals Weleda, Antroposana, MVAZ, MSR, Landelijk Ouderverbond, Lectoraat en Academie.

Er is een opleidingsoverleg, waar de verschillende opleidingen en nascholingen van de diverse beroepsverenigingen met elkaar bespreken wat er aan ontwikkelingen op dit gebied speelt. Vanuit dit overleg is enkele jaren geleden de Academie AG ontstaan. Toch is dit overleg nog wel actueel, hoewel het dit jaar nauwelijks tot overleg heeft geleid. Onderzocht wordt of

de behoefte geheel is verdwenen, of dat er een andere oorzaak voor het verminderde animo is.

Jaarlijks wordt er een esoterisch uur verzorgd voor de leden van de Hogeschool voor Geesteswetenschap die in het medische veld werkzaam zijn. In 2015 is deze bijeenkomst net niet gelukt, maar in het begin van 2016 gehouden.

En tenslotte zijn er werkplaatsen voor innerlijke scholing georganiseerd, door de sectieraad in samenwerking met de Academie AG. Daaraan bleek behoefte te zijn en ook in 2016 wordt weer zo'n werkplaats georganiseerd. Daarnaast was op een aantal zaterdagen ook een meditatie-werkplaats voor klassenleden georganiseerd. Deze werkplaats werd door Ron en Milou Dunselman geleid.

Sectie voor Woord, Muziek en Euritmie (WME)

COÖRDINATOR: IRENE POWWELSE

Inleiding

Kerdoel van onze sectie wordt vooral gezien in het onderzoeken en verder ontwikkelen van onze vakgebieden op de terreinen van kunst, therapie en pedagogie in relatie met geesteswetenschappelijke bevindingen in de antroposofie. Daarmee is verbonden de uitwisseling met groepen die in hun werk en doelstelling aan onze intenties raken, zoals de Bond van Euritmisten, Nederlandse Vereniging voor Euritmitherapie, Vereniging van Vrijescholen, Hogeschool Leiden als opleidingsinstituut voor Spraak/Drama; Spraaktherapie, Euritmie en Euritmitherapie, Muziek en Muziektherapie, Sectie voor Letteren en Cultuurwetenschappen, Sectie voor Beeldende Kunsten en incidenteel ook andere secties. Maar ook uitwisseling met leden en individuen die werkzaam zijn in één van deze gebieden.

Hiertoe komt de sectieraad maandelijks bijeen en werkt aan het *jaarprogramma*. De sectieraad bestaat uit vertegenwoordigers van de disciplines woord, muziek en euritmie.

Jaarprogramma

We hadden ervoor gekozen om ook het jaar 2015 vooral in het teken te stellen van het overkoepelend jaarthema waar we ook in 2014 aan hebben gewerkt, namelijk de *dierenriem*. Dit is een thema dat alle disciplines van de sectie WME raakt. Denk aan de dierenriemgebaren in de euritmie, de samenhang met de consonanten in de spraak en de samenhang met de toonsoorten in de muziek. De ervaring leert dat dit onderwerp over het algemeen veel belangstelling trekt.

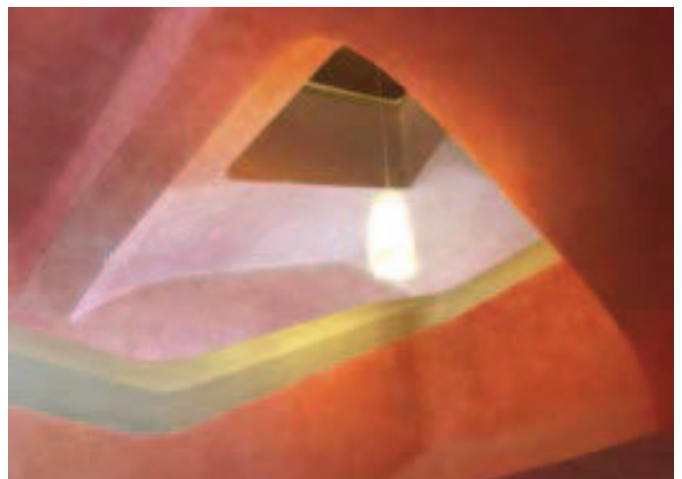
De opzet was als volgt:

- In februari 2015 hebben we aan onze collega's en belangstellenden het derde en laatste werkweekend met Annemarie Ehrlich over het thema 'Dierenriem' aangeboden.
- Onder leiding van Werner Barfod, hebben we in september een weekend gewerkt aan de 12 spraakgebaren in relatie met de Dierenriem.
- In samenwerking met de contactpersonengroep zijn er meerdere euritmische opmaten verzorgd, waarbij o.a. ook de Dierenriemgebaren zijn ontwikkeld met de deelnemers. Wij menen op deze manier meer belangstelling te kunnen wekken voor de antroposofische benadering van de kosmische twaalfheid. Dit in

samenhang met de verschillende in de Sectie WME verenigde disciplines. Ons dierenriemproject omvat dus zowel *onderzoek* als *scholing* en komt ook tegemoet aan het aspect van het *netwerken*. Daarnaast zijn we betrokken bij het project Mens en Kunst van de Sectie voor Beeldende kunsten. Op 7 maart 2015 vond, na een pilot in 2014, de eerste openbare werkbijeenkomst plaats vanuit dit project met het thema 'vorm'. Hier verzorgden we een inleiding en demonstratie aan de hand van een kunstzinnige uitwerking van een muziekstuk van Messiaen. (Emilie van der Heldt, Irene Pouwelse) In het najaar was er een volgende bijeenkomst met het thema 'kleur'. Onze sectie heeft daar een bijdrage aan geleverd door een demonstratie en workshop met euritmie (Manja Wodowoz-de Boon, Irene Pouwelse) en een workshop spraak (Cinthia van der Ham) en muziek (Marcel van Os) te verzorgen. Het project 'Mens en Kunst' gaat zich, volgens de huidige plannen, over meerdere jaren uitstrekken.

Op initiatief van sectielid Elisabeth Appenrodt hebben enkele groepen euritmisten dit jaar gewerkt aan meerdere Bachstukken, die in een ruimer kader, met workshops en lezingen, gedeeltelijk in samenwerking met een groep onder leiding van Elsemarie ten Brink, werden aangeboden aan een groter publiek. Tijdens de Hogeschooldag op 11 april 2015 heeft een groep euritmisten de stille vorm van Werner Barfod voor het elfde klassenuur, het zogenaamde Regenbooguur opgevoerd. Tevens was er op 7 juni een dag met Hilda Boersma voor klassenleden, waarbij deze vorm euritmisch werd getoond. Een derde maal gebeurde dit tijdens de Jaarvergadering op 30 mei 2015 in Antropia. Als opmaat naar de conferentie over de klassenuren is daar ook de Michaëlimaginatie voor het eerst getoond, die dan tijdens de conferentie in augustus meerdere malen is opgevoerd en daarna, met een demonstratie, tijdens de Prokofieff-dag op 24 oktober.

In het najaar is er een samenwerking ontstaan met de Natuurwetenschappelijke Sectie voor het overkoepelende Hogeschoolthema onder- en bovennatuur. Een euritmische onderzoeksgroep werkt hier wekelijks aan en maandelijks samen met de sectie voor natuurwetenschappen (Marleen en Mario Mattijssen, Kees Veenman). Op 20 en 21 november zijn beide secties in groter verband hiermee aan het werk geweest. Dit zal zich in 2016 verder voortzetten.

Natuurwetenschappelijke sectie

COÖRDINATOR: KEES VEENMAN

Fenomenologie

In de gangbare natuurwetenschap staat de theoretische modelvorming voorop. In het verlengde van de theorie ontstaan de technische toepassingen. Deze modellen bieden echter geen mogelijkheid toegang te krijgen tot het geestelijke van het natuurverschijnsel. Een eerste aanzet hiertoe vormt de fenomenologie, zoals deze door Goethe op het gebied van de kleurenleer en de plantkunde werd ontwikkeld. De fenomenologie begint met onbevangen waarneming. Theoretische bespiegelingen worden terughouden tot de verschijnselen zelf de weg wijzen tot het inzicht. In onze afdeling scholen we ons in deze fenomenologische benadering aan de hand van onderzoekpresentaties.

Geesteswetenschappelijk onderzoek

De fenomenologie kan nog een stap dieper in het geestelijke voeren, door de fenomenen op meditatieve wijze te verdiepen. Hiertoe beoefenen we verschillende technieken, waarbij we gaan herkennen hoe het natuurfenomeen ook geestelijk in de mens leeft in zijn organisme. Hebben we dat ervaren dan kan ook de stap naar buiten worden gemaakt: in de natuurverschijnselen zélf het geestelijke gaan ervaren. In onze groep beoefenen we dit ook naar aanleiding van gepresenteerde onderzoeken. Als voorbeeld van een onderzoek werd in april 2015 een boek gepubliceerd: *Kleurmeditatie* door Kees Veenman.

De uitdaging van de moderne techniek

Een nieuwe uitdaging vormt de moderne techniek en de vraag hoe wij als mensen hiertoe een gezonde verhouding vinden. Daarvoor onderzoeken we de natuurkrachten waarop de techniek gebaseerd is, zoals de elektriciteit. Je kunt dan gaan merken dat de elektriciteit wel in staat is menselijke cultuuruitingen als muziek te kopiëren en te manipuleren, maar op een manier waardoor je innerlijk gemakkelijk afhankelijk of op een andere manier onvrij wordt. Door je als mens geestelijk te ontwikkelen verwerf je je een bewustzijn dat het innerlijk evenwicht ten opzichte van de techniek kan behouden, zonder haar af te wijzen.

Organisatie van de sectie

De sectie organiseert vier a vijf weekenden per jaar waarin aan bovenstaande thema's wordt gewerkt. Dit traject noemen we de leergang. Een kerngroep van vier mensen organiseert deze bijeenkomsten en draagt zorg voor de inhoudelijke verdieping. Mario Matthijssen en Kees Veenman nemen namens de sectie deel aan het internationale Collegium van de *Naturwissenschaftliche Sektion* in Dornach.

Het jaar 2015

Na de zomer ontstond een samenwerkingsproject met de Sectie voor Woord, muziek en eurythmie rond de ethersoorten: licht, chemie en leven, en de gevallen ethersoorten elektriciteit, magnetisme en kernsplijting. Rondom deze thema's vonden twee weekenden plaats. Ook werken we samen met de ICT werk-

groep van de wis- en sterrenkunde sectie, wat leidde tot een bijeenkomst in maart over de valkuilen en uitdagingen van ICT. Verder vonden bijeenkomsten plaats over de genezing van planten met muziek en over de hogere zintuigen.

Sectie voor Wiskunde Sterrenkunde en Techniek

COÖRDINATOR: ALBERT VLUG

De Sectie Wiskunde, Sterrenkunde en Techniek komt elke zes weken bijeen. Op die sectiebijeenkomsten nemen we elkaar mee in elkaars wereld. Het onderzoek wordt uitgevoerd in de drie afzonderlijke werkgebieden: Wiskunde, Sterrenkunde en Techniek.

Rondom de wiskunde is er een werkgroep die de derde natuurwetenschappelijke cursus van Rudolf Steiner heeft bestudeerd: *Das Verhältnis der verschiedenen Naturwissenschaftlichen Gebiete zur Astronomie* (GA 323). Komende tijd gaat men aan de slag met GA 201: *Entsprechungen zwischen Mikrokosmos und Makrokosmos. Der Mensch – eine Hieroglyphe des Weltenalls*. Het onderzoek in de werkgroep Wiskunde wordt vooral door Jan Steenbruggen gedaan: de laatste twee jaar zijn de volledige coördinaten onderzocht, waardoor de gewone coördinaten verbonden worden met het oneindig verre vlak van ruimte of met het oneindig verre punt in de tegenruimte. Daarover heeft Jan ook presentaties gegeven. Momenteel worden de imaginaire elementen in de ruimte onderzocht, zoals dat aangezet is door Louis Locher-Ernst op basis van het werk van Staudt. In het weekend van Hemelvaart wordt door de werkgroep Wiskunde de *Internationale Tagung* in Nederland georganiseerd. Daarbij wordt iedereen die zich op geesteswetenschappelijke wijze wil bezighouden met wiskunde uitgenodigd. Deze drie dagen worden door zo'n twintig mensen uit onder andere Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk, Amerika en Australië bezocht.

Rondom de Sterrenkunde zijn er twee onderzoekslijnen. De eerste is van Liesbeth Bisterbosch en betreft het onderzoek naar de

kwaliteiten van de planeten in relatie met de preparaten in de (biologisch-dynamische) landbouw. Internationaal wordt samengewerkt met bijvoorbeeld Torsten Arncken waar het gaat over zijn planeten-metalen-onderzoek bij geneeskrachtige planeten. Liesbeth houdt veel lezingen in Nederland en in het buitenland. Zo heeft ze met Christine Hebert in Dornach een voordracht gehouden over de planetenkwaliteiten als zielenkwaliteiten, met als bron: Zeylmans van Emmichoven (*Bildende Kunst Sektion*). Ook is ze gevraagd om een bijdrage te leveren aan de vertaling van de *Rundbriefe* van Elisabeth Vreede door Willem Hendriks. Over de maanknoppen correspondeert ze bijvoorbeeld met Maria Martina Sam en met biologen die met de maretak werken. Liesbeth heeft ook een bijdrage geleverd aan een studiedag over fosfor en calcium van de landbouwsectie. Voor Dottenfelderhof werkt ze aan voedingskwaliteit van vruchtbomen (planeten).

De tweede onderzoekslijn binnen de werkgroep Sterrenkunde is die van Ben van Tilborg en betreft de 'Berekenbaarheid van lemniscatische planeten-banen'. Zowel Mario Mathijssen als Ben van Tilborg hebben een manier van parameteriseren van de beweging door de lemniscaat gevonden die computer-program-

meerbaar én visualiseerbaar is (met pakketten als *Mathematica* of *Maple* en dergelijke). In tegenstelling tot sommige opvattingen gaan zij er vanuit dat de lemniscatische beweging wel degelijk berekenbaar is en zo als rekenmodel kan dienen voor de planetenposities; het is alleen ingewikkelder dan de rekenmethode volgens de planeten-foronomie van Tycho Brahe. Na het oplossen van de lemniscaat-banen van zon en aarde is de rest van de planetenbewegingen vlot opgelost: 'geocentrisch bekijken' en 'omstulping' en 'polariteit-tussen-radieel-en-perifeer' is dan voor de andere planeetbanen een 'gebaande weg', waarvoor Ben de kwalitatieve weg inmiddels kan aanwijzen. Daarna volgen nieuwe onderzoeksvragen en een controlevraag, zoals: 'op welke moment in het jaar gaat dan de aarde door hetzelfde ruimtelijke punt waar de zon was', en: 'wanneer men een as aarde-saturnus vasthoudt als ruimtelijke oriëntatie, welke omhullende vormen verschijnen dan?' Rudolf Steiner geeft daarvoor interessante aanwijzingen, die inspirerend zijn voor het onderzoek.

De werkgroep Techniek wordt geleid door prof. Dieter Hammer en komt maandelijks bijeen. Twee jaar geleden is deze begonnen met de bestudering en bespreking van het boek *Der Mensch zwischen Über- und Unternatur* van Andreas Neider. Dat heeft geresulteerd in een conferentie over dit thema, waarbij Neider als spreker was uitgenodigd. Een verslag hiervan is in Motief 200 (maart 2016) verschenen.

Sectie voor pedagogiek

COÖRDINATOR (IN SAMENWERKING MET LOT HOOGHIEMSTRA EN FRANS LUTTERS): ANNEMIEK GEERTSMA

In het de loop van het jaar 2015 heeft Paul van Meurs het coördinatorschap overgegeven aan het driemanschap Lot Hooghiemstra, Frans Lutters en Annemiek Geertsma. Een groot deel van het jaar stond in het teken van de gevolgen hiervan: het zoeken van een vorm voor deze drie mensen en het krijgen van een goede verhouding tot de taken die er liggen.

De sectieoverdracht vond plaats op de twee landelijke pedagogische vergaderingen gehouden in Den Bosch en Almelo, april 2015. Jaap van de Weg heeft hier gesproken over het thema 'De vier kwaliteiten van het etherlichaam'.

Binnen de pedagogische sectie zijn enkele groepen actief. Twee hiervan komen vijf tot zes keer per jaar bijeen. De 'vrijdagavond-groep' heeft tot de zomer gewerkt aan de zintuigen. Nadat in september is begonnen met het eerste klassenuur in samenhang met de voorstellingen op het rode venster in het Goetheanum, werkt men aan *Psychosophie* van Rudolf Steiner. De zaterdag-groep heeft tot de zomer 2015 gewerkt aan de 4 ethersoorten aan de hand van het boek van Ernst Marti. Na de zomer werkte deze groep ook, in samenspraak met de eerder genoemde groep, aan Steiners *Psychosophie* waarbij de inhoud steeds werd gekoppeld aan de dagelijkse lespraktijk. ||